

OSZTÁLYHARCON ÁT A SZOCIALISTA TÁRSADALMI ÖNIGAZGATÁSIG GYÖRGYÉNEN

A volt györgyéni és pavlovaci puszták gazdasági és társadalmi fejlődése egészen 1944-ig teljes mértékben Szabadka gazdasági és társadalmi életéhez fűződött, mivel a györgyéni helyi közösség jelenlegi területe teljes egészében a városhoz tartozott. Pontosabban, 1944-ben megalakult Györgyén és Pavlovac népfelzabardító bizottsága, majd 1945. március 8-án e két bizottság egyesült és Györgyénbe helyezte székhelyét. Az ily módon egyesült terület csak 1947 második feléig maradt meg, amikor Pavlovac egy részét a nagyfényi, másik részét a kisboszniai helyi közösséghez csatolták, harmadik része pedig továbbra is a györgyéni helyi közösség keretében maradt.

Szabadka környékének e részén legnagyobb számban nagygazdák, kisbirtokosok éltek. Majdnem mindegyiknek volt háza a városban, ahova bejöttek, hogy kulturális, szórakoztatási és egyéb szükségleteiket kielégtítsék, innen iskoláztatták gyermekeiket stb. Ezért nem volt szükségük arra, hogy egy települést építsenek, vagyis egy gazdasági-kulturális központot létesítsenek, ahol lett volna iskola, orvos, állatorvos stb.

Ilyen munka és életfeltételek mellett Szabadkán 1871-ben a mind fejlettebb kisiparból kifejlődik a dolgozóknak segítséget nyújtó első munkásegylet, ezzel párhuzamosan már területünkön is 1892-től sor kerül a mezőgazdasági dolgozók sztrájkjára.

Az I. világháború végét a város munkásosztálya a szocialista októberi forradalom győzelmének hatása alatt forradalmi lázzal várja.

Nemzetünk és nemzetiségeink egyesülésével Szabadka — Bácskával együtt — 1918-ban az újonnan megalakult Jugoszlávia összetevő részét képezi. Az új feltételek mellett a város munkásosztálya is követi Jugoszláviában a forradalmi megmozdulásokat.

1920—1921 telén Oroszországból Györgyénbe érkezik Matko Vuković, az ismert forradalmár. Itt él egy évet és már 1921-ben sikerül kb. 25 mezőgazdasági dolgozót összegyűjtenie. Ugyanekkor a harcra kész dolgozókból megalakul a marxista szakkör. Ebben az első marxista szakkörben részt vesznek: Joso Zvekanov, Pajo Galic és Rónai László.

A gazdasági válság 1924-től kezdve mindinkább kiéleződik, de különösen a 30-as években jut kifejezésre, amikor a nagybirtokosok termékeiket mind nehezebben és olcsóbban adják el. Ennek következtében a már különben is gyengén fizetett munkásoknak még kisebb bért fizetnek, és a munkákat mindinkább szakmányaerbe adják ki. Kezdetben a dolgozók szakmánybérben többet keresnek mint napszámban, ha mind nagyobb megerőltető munkát vállaltak. Ily módon a munkaadók a gazdasági válság terheit a mezőgazdasági dolgozók és a szegényparasztk viselték, miközben növelték a munkateljesítményt. Ezáltal a dolgozók olyan helyzetbe kerültek, hogy a több munkáért kevesebb fizetést kaptak. Ennek következtében a dolgozók kizsákmányolása állandóan növekedett.

Ezekben a nehéz időkben az ilyen nehéz munka- és életfeltételek között a munkásmozgalmi szakszervezet keretében a szabadkai pártvezetőség segítségével, 1935 nyarán Latki Luka molnár házában megalakult a györgyéni és pavlovaci mezőgazdasági dolgozók szakszervezeti szekciója. E szekciónak kb. 120 aktív tagja volt a mezőgazdasági dolgozók, szegényparasztk soraiból.

E szekcióba szervezett szakszervezeti munkások aktívan részt vettek a mezőgazdasági munkások nagy sztrájkjának megszervezésében 1936 májusában, amikor a bérek növelését és a munkaidő rövidítését követelték.

Sztrájkra kerül sor, mivel az egyeztető bizottságban az előzetes eljárás folyamán nem szavazták meg a nagyobb munkabért. A dolgozók követelték, hogy a munkabért 10 dinárról 22 dinárra emeljék, az aratásnál pedig a dolgozóknak a tizenketted rész helyett tizedrészt adjanak, és javítsanak a munkafeltételeken is, vagyis csökkentsék a munkanapot.

A sztrájkban nagy számú mezőgazdasági dolgozó vett részt. Ezután a báni igazgatóság három napon belül jóváhagyta a kért munkabért.

A mezőgazdasági dolgozók munkásmozgalmi szakszervezeti szekciója a párt vezetésével eredményesen vett részt a sztrájkban, mégis Györgyénben nem került sor a JKP szervezetének megalakulására. Ennek egyik okát a nehéz munkafeltételek mellett a nagyon nehéz lakáskörülmények képezik. A mezőgazdasági dolgozóknak nem volt saját tanyájuk, hanem a nagygazdák udvarán, az ún. kis házakban — istállóknak és hasonló helyiségekben laktak. Ez megnehezítette a dolgozók szervezkedését is, mivel fennállt a lehetőség a nagyobb ellenőrzésre a munkaadók részéről.

Ilyen feltételek mellett területünkön is a dolgozók bekapcsolódtak a munkásosztály harcába, mely egész hazánk területére elterjedt. Egész sor meg nem értés, különböző nézetek álltak fenn az egyes fontos kérdések megoldásával kapcsolatban, és ezek az eszmei nem egyetértések kihatottak az egységes gondolkodásra, valamint az egységes akcióra és a dolgozók céljainak megvalósítására. Mindez mellett, habár nehéz feltételek álltak fenn a harchoz, és a kapitalizmus nemcsak mint kizsákmányoló tényező, hanem mint a terror és erőszak tényezője is fennállt, mégis csoportosulásokra és frakciós megmozdulásokra került sor, melyek hozzájárultak a munkásmozgalom eredményes fejlődésének és egységének veszélyeztetéséhez.

A munkásmozgalom számára szerencsés momentum az, hogy a még ifjú fémmunkás Josip Broz, már 1928-ban a zágrábi pártszervezetben bírálta a frakciós megmozdulások és csoportosulások jelenségét, hangsúlyozta, hogy nagy károk és veszélyek eredhetnek ebből a helyzetből, és határozottan szembe kell szállni a törekvésekkel. Mivel a tagság ezt a kritikai értékelést elfogadta, ez az álláspont hamarosan sokkal szélesebb dimenziókat nyert, mert hozzájárult országunk munkásmozgalma egységének kiépítéséhez. A munkásmozgalom ilyen alakulása és a vezető személyek ilyen álláspontja szükségessé tette, hogy 1937-ben Tito elvtárs kerüljön a JKP élére.

Tito elvtárs távolba tekintő előrelátó irányítása a munkásmozgalom forradalmi átalakulása, valamint a dolgozók és parasztok szövetségének erősítése terén, amelyből kivette a részét a kis számú munkásintelligencia is, a nemzeti kérdés helyes megoldása, a fasiszmus elleni harc szükségének hangsúlyozása, a szocializmusért való harc elfogadása, minden társadalmi-politikai szervezetben és munkásegyesületben támogatást nyert, de ugyanígy nagy lelkesedéssel követte az ifjú nemzedék is.

Mindez akkor játszódott le, amikor Európa szívében, Németországban a világ legsötétebb erői fejlődtek ki az emberi szabadság és méltóság letiprására. Eppen akkor, mikor a fasiszta hódítók 1941 kezdeti rabságba döntötték egész Európát, vagyis amikor Jugoszlávia kapitalista kormánya, a királlyal az élen, áruló módra leteszi a fegyvert és elszökik az országból, vagyis amikor a fasiszta hordák megszállták egész Jugoszláviát, és a hazai árulókkal együtt felosztották országunkat.

A megszállók garázdálkodtak egész országunkban, gyilkolták a népet országszerte, így Szabadkán és környékén is. Az első összetűzésekben, 1941 áprilisában esett el a kerületi pártbizottság titkára, Lazar Nešić elvtárs, a bátor forradalmár.

A nép egyedüli támogatója ezekben a sorsdöntő napokban a JKP volt.

Amikor 1941. július 4-én a JKP Központi Bizottságának ülésén Tito elvtárs vezetésével határozatot hoztak Jugoszlávia népeinek általános felkeléséről, a JKP tagjai azt a feladatot kapták, hogy azonnal szervezzék meg a partizánosokat és álljanak a népfelszabadító harc élére. Jugoszlávia többi nemzetével együtt városunk nemzeti és nemzetiségei is harcba mentek a JKP felhívására.

Már mondtuk, helységünkben 1941-ben a háború kezdetén nem volt pártszervezet. Területünkön a JKP egyetlen tagja Somogyi Dezső elvtárs volt, aki a szabadkai pártsejthez tartozott. Pártunk stratégiájának jóvoltából, amelyet Tito elvtárs vezetése mellett határoztak meg, már 1941 májusától—júniusáig tartó időszakban az illegális felkelés első anyagai eljutnak a mi területünkre is, Györgyénbe, Somogyi Dezső házába, a szabadkai pártsejtből, míg Pavlovacra is eljut Szűcs Kriszta által Vojnić H. Stipan házába az akkori Szabadkai Fako gyár pártsejtből, majd később mind több és több házba eljut.

Az így kapott anyagot eljuttatták a népfelszabadító mozgalom pártolóihoz, akiknek az volt a feladatuk, hogy a hármass rendszer alapján szervezzék meg a mozgalmat és magyarázzák a mozgalom jelentőségét.

E közvetlen kapcsolat a népfelszabadító mozgalom vezetőségével nem volt tartós, mivel 1941 júliusától kezdve rövid időn belül kb. 400 aktivista letartóztatására került sor, akik közül legtöbben a JKP és a JKISZ tagjai. A letartóztatottakat a Sárga Háza vitték, s ott kínozták és kivégezték őket. Ugyanakkor Györgyénben letartóztatták Antun Suturovićot és Szabó Gézát, mivel tetten érték őket a suboticei pártvezetőség feladatainak végrehajtásában. Velük együtt letartóztatták Somogyi Dezsőt, Szűcs Krisztát és Ruža H. Vojnićot is, a Vojnić—Hajduk menyét, aki a Fako gyár dolgozója volt, és kapcsolatot hozott létre Szűcs Kriszta és a pavlovaciak között.

Habár területünkön a népfelszabadító mozgalom igazi kapcsolat nélkül marad, mégsem szűnik meg tevékenykedni. Ugyanis a Novi Žednik—Klisza—Višnjevac népfelszabadító mozgalmi vonalról területünkre érik Stipan Kovačić és Svilar Mária. Ekkor Györgyénben már tevékenykedett Miloš Grozdranic ifjúsági vezető, később pedig Dojčilo Mitrović és mások.

1942-ben tovább terjed a mozgalom és szabotázsakciók megszervezésére kerül sor, mely arra irányul, hogy a mezőgazdasági dolgozók ne tegyenek eleget a megszállók kényszerszolgálatára irányuló felhívásainak, ne szolgáltassák be a gabonát, állataikat és egyebeket, az ifjúság ne vegyen részt a leventeoktatásokban, a katonák pedig szökjenek meg a megszálló hadseregből.

1943-ban 40 fiatalot vezet el a rendőrség a leventekiképzésre, s ott több ízben megverik őket.

1944 áprilisában és májusában a 16—18 éves leventekötelezetteket kényszerszolgálatra vitték a radanováci erdőbe. E fiatalok közül 18-an tértek vissza, akik saját házaik vagy a partizánbázisok körül rejtőzködtek, vagyis illegalitásban, vagy félillegalitásban éltek a felszabadulásig.

Területünkről a kényszerrel elhurcolt fiatalok, akik megszöktek a megszálló hadseregeből, visszatértek és a népfelszabadító egységekbe léptek. 1943-ban és 1944-ben 23 ifjú lépett a mozgalom soraiba.

A kényszerszolgálatra elhurcolt idősebb lakosság közül 20 személy tért vissza, s illegálisan élt a felszabadulásig.

Az óvóhelyek létesítésével biztosították a menedéket a népfelszabadító mozgalom szervezői számára, ezért területünkön már 1941-ben kialakulnak a későbbi partizánbázisok kezdetleges formái.

Amikor Szabadkán felújították a vezetőséget, és 1944 májusában —júliusában a JKP járási bizottságának titkára, Grósz László területünkre érkezik, már vannak bázisok, melyek készek a partizánegységek befogadására. Ettől kezdve a bázisok száma állandóan növekszik, és a mozgalom rendelkezésére állnak.

A szabadkai partizánegységek harcosai területünkön több fegyveres akciót hajtottak végre. Az egyik ilyen akciót képezi a megszállók szolgálatában álló személyek letartóztatása. Ez után az akció után több horvát és egy szerb nemzetiségű személy letartóztatására került sor. Ezen a területen néhány magyar család is élt, és a megszálló katonák, rendőrök beidéztek Papp Józsefet és másokat, igazoltatták őket és tudatták velük, hogy a mozgalom részvevőit letartóztatták. A beidézett magyarok a letartóztatottak védelmére keltek és életükkel garantálták, hogy a letartóztatottaknak nincs semmilyen köziük a kivégzéshez, s hogy olyan mezőgazdasági dolgozókról van szó, akik nem politizálnak. Az ő felelősségükre a letartóztatottakat szabadlábba helyezték. Az ilyen és ehhez hasonló példák többnemzetiségű környezetünkben útmutatóul szolgáltak a testvériség kiépítéséhez, a nemzeti kérdés helyes megoldásához, és a közös ellenséggel szembeni népfelzabardító harc egységének kialakításához. Eppen olyan módon, ahogyan azt a JKP, Tito elvtársal az élen, megkövetelte.

A helybeliek hűségesen őrizték a bázisokat. Területünkről a népfelzabardító mozgalomnak csak egy tagját, Grgo Majlatot fogták el és végezték ki. 1944-ben tartóztatták le Békován, ugyanakkor, amikor Szabó—Antunović Máriát is, akit Szabadka, Dél-Bácska és Szerémség területéről származó sorstársaival együtt Németországba vittek el. Emlékirataiból kitűnik, hogy megjárta a dachau haláltábor, és amikor a szövetséges katonák kiszabadították őket, többségük már nem tudott lábra állni.

A bázisokban fegyvereket, kötszereket és egyéb szükséges anyagot gyűjtöttek össze a mozgalom számára.

Szabadka felszabadulásáig és felszabadulása után területünkről a népfelzabardító hadsereg fegyveres egységeiben és a népfelzabardító harcban 203 személy vett részt. Közülük 153-an a VIII. vajdasági rohambrigád tagjai is voltak, amikor azt Szabadka és környéke nemzeteinek és nemzetiségeinek soraiból megerősítették. A 153 harcos közül 32 elesett, 72 pedig egy vagy több ízben megsebesült. Szülőföldünk fiai, akik még többnyire nagyon fiatalok voltak, de mégis öntudatosan harcoltak, és fellelkesülve Jugoszlávia Népfelzabardító Hadserege sikerein, Szerémség és országunk más területei harcosainak tapasztalataiból okulva, tudatában voltak annak, hogy vérükkel miért öntözik országunk minden talpalatnyi területét, ahol a VIII. vajdasági rohambrigád heves harcokat vívott a fasiszta megszállók és a hazai árulók ellen. A harcokban elesettek mellett a háborúban 17 harcos halt meg, területünkről 92 elköltözött, 28 pedig ide költözött. Jelenleg helyi közösségünk területén a harcosszövetség 90 tagja él és működik, akik közül 30 munkaviszonyban van, 49 földműves, 8 nyugdíjas, 2 anyagi ellátásban részesül, egy pedig háziasszony.

1943 tavaszán egyesültek az ifjúsági szervezetek és ifjúsági aktívák létesültek. A JKP jelöltjeinek csoportja a felszabadulás előtt és a település felszabadulása után alakult meg, később pedig a pártsejtek is megalakultak. Minden vonalon megkezdődött az aktív tevékenység azzal a jelszóval, hogy mindent a frontért — mindent a győzelemért. Megindult a gyűjtési akció is, és így több mint 10 vagon gabona gyűlt össze a Népfelzabardító Hadsereg katonáinak és a passzív területek lakosságának élelmezésére. Egyéb gyűjtési, valamint a kukoricaszedéssel és a vetéssel kapcsolatos akciók is folyamatban voltak.

A háború befejezése után településünkön jelentkeznek az osztályharc is. Egyes burzsoá és kizsákmányoló elemek kísérletet tettek a falu kiépítésének megakadályozására, valamint a földreform, a szövetkezetek és a mezőgazdasági birtokok létrehozásának megakadályozására. Már

akkor a kis létszámú pártsejt energikusan szembeszállt és eredményesen felvette a harcot az ellenséges tevékenységgel szemben. 1948-ban munkások és a visszatérő harcosok felvételével a pártszervezet számbelileg, cselekvőleg és eszmeileg erősödik, és támogatta Tito elvtárs és a JKP KB irányvonalát a Tájékoztató Iroda határozatával szemben. Válaszként a Tájékoztató Iroda határozatára, megkezdődik a mezőgazdasági birtokok, földművesszövetkezetek megalakítása és az első szövetkezeti otthon kiépítése. Egész Györgyén építőhellyé válik, és a régi helyén egy új helység jö létre.

A szocialista gazdasági fejlődés alapjainak megvetésével megteremtettük az alapvető feltételeket, hogy a dolgozók harcolhassanak a munkás- és társadalmi öngazgatásról szóló törvény megvalósításáért, mely törvényt Tito elvtárs javaslatára 1950. június 27-én hozták meg. A szocialista öngazgatású viszonyok fejlesztésének ilyen következetes megvalósítása nemcsak a munkatermelékenység és a termelés növekedéséhez, hanem Györgyén gyökeres gazdasági-kulturális, társadalmi és településrendezési fejlődéséhez stb. vezetett. Jelenleg Györgyén a szakképzettségi struktúra, a tájékozottság, a munkafeltételek, az ellátási feltételek, lakás-körülmények stb. terén olyan színvonalat ért el, hogy nem lehet összehasonlítani a 30 évvel ezelőtti helyzettel és feltételekkel.

Mindezekre az eredményekre büszkék vagyunk. Ezzel járultunk hozzá az öngazgatású szocialista el nem kötelezett Jugoszláviánk fejlődéséhez, affirmálásához.

Az elért munkaeredmények és tapasztalatok igen értékesek számunkra a JKSZ X. kongresszusa határozatainak és a társult munkáról szóló törvény megvalósítása során. E határozatok megvalósításával építjük ki holnapunk Györgyénjét.

COBANOV Jolán és MEGADJA Ida fordítása